

Rahvatantsuharrastusega seotud kultuuri- ja suurpeod väljaspool Eestit¹

Angela Arraste, Iivi Zajedova, Eha Rüütel

Teesid: Käesoleva artikli eesmärk on kaardistada erinevates väliseestlaste kogukondades toimunud suurpeod, arvestades nende mõõdet, olulisust ja muutumist aegruumis. 20. sajandi alguskümnendite omakultuuri päevadel loodud alusele on aastate jooksul rajatud tänane tantsupidude traditsioon. Kuigi Teise maailmasõja järel killustus eesti rahvas geograafiliselt välis- ja kodueestlasteks, kuulusid mõlemate suurpeod ühtsesse tervikusse, tagades eesti rahvakultuuri järjepidevuse. Rahvatantsu esindatus mitmemõõtmelistel suurpidudel annab tunnistust traditsiooni elujõulisusest nii Eestis kui ka väljaspool Eestit.

Märksõnad: järjepidevus, omakultuur, rahvatantsuharrastus, tantsupeod, väliseestlased

Tantsupidude traditsiooni teke ja areng Eestis

Tantsurühmade moodustamine Eestis sai mõnedel andmetel alguse juba 1904. aastal, ent rahvatantsu esimese lavaesituseni jõuti alles 1915. aastal (Tõnurist 1998: 475). Eesti rahvatantsuliikumise pöördeliseks sündmuseks sai **omakultuuri õhtu** 19. ja 20. juunil 1926. aastal Tallinnas Kadrioru staadionil, lavastaja-juht oli Leo Kalmet. Heino Aassalu on selle sündmuse olulisust harrastusrahvatantsu arengule võrrelnud esimese laulupeo mõjuga Eesti koorikultuurile. Nendel Ülemaalise Eesti Noorsoo Ühenduse (ÜENÜ) korraldatud pidupäevadel osales 35 allorganisatsiooni 1332 esinejaga (rahvatantsijad, lauljad, pillimängijad). 1926. aasta lõpus loodi Tallinnas Vabaõhumuuseumi Selts, mille tööplaan nägi ette *omakultuuriliste kavadega* esinemisi kogu riigis. Rahvuslike kavadega esinemiseks loodi seltsi juurde oma rahvatantsurühm, mille liikmete leidmiseks korraldati mitu rahvatantsukursust (Tõnnus 1988: 15–16).

Eestis 1934. aasta esimestel Eesti Mängudel alguse saanud tantsupidude traditsioon on tänaseks kasvanud protsessiks, milles mitmeid uusi vorme. Üld-

ja noortepidude kõrval on kogunud populaarsust erinevad liigipeod (meeste- ja naiste tantsupidu), samuti piir- ja maakondlikud suurpeod. Sellesse tervikusse kuuluvad kahtlemata ka väliseestlaste suurpeod maailma erinevates piirkondades.

Eesti rahva suurpidude ajaloo uurimisel on tähtis märkida, et Teise maailmasõja järel toimus ajaloos oluline jagunemine. Paljud Eesti Vabariigi kodanikud põgenesid Nõukogude okupatsiooni eest vabasse maailma ning Eesti rahvas killustus geograafiliselt väliseestlasteks ja kodueestlasteks, keda eraldas teineteisest nn raudne eesriie kuni taasiseseisvumiseni 1991. aastal.

Artikli peatähelepanu all on erinevates väliseestlaste kogukondades toimunud suurpeod, nende mõõde, olulisus ja muutumine aeg-ruumis. Olulisteks allikateks on aastatel 2006–2010 Rootsi, Saksamaa, Inglismaa, Kanada, USA lääne- ja idaranniku ning Austraalia väliseestlastega tehtud intervjuud (Zajedova & Rüütel & Arraste & Järvela 2009) ning kirjalikud materjalid, mis kajastavad erinevaid suurüritusi, etendusi, kokkutulekuid (kutsed, kavad, stsenaariumid, märkmed jms). Eesti Entsüklopeediakirjastuse kirjastatud *ESTO tee Torontost Tallinna* (Kreem 1998) annab põhjaliku ülevaate ESTO-st, lisamaterjali leidub kogumikes *Lääneranniku Eesti päevad 1953–1999* (Kalmann, 2000), *Eesti pagulased Saksamaal 1944–1951* (Kool 1999), *Eesti Kroonika* väljaanne Rootsis (1957), suurteos *Eesti Rootsis. Ülevaade sõnas ja pildis* (Kangro 1976) ja ajalooline koguteos *Eestlased Kanadas II* (1985).

Aastatel 2002–2010 viidi väliseestlastega läbi 54 intervjuud ja vestlust. Uurimuses osales kokku 21 meest ja 33 naist kuuest riigist: kolmteist (kuus meest ja seitse naist vanuses 46–85) Saksamaalt; seitse (üks mees ja kuus naist vanuses 36–84) Inglismaalt; kümme (kuus meest ja neli naist vanuses 28–80) Rootsist, sh kaks Rootsi eestlast, kes olid asunud elama Eestisse; neli (kolm meest ja üks naine vanuses 50–87) Kanadast; viis (üks mees ja neli naist vanuses 48–71) Austraaliast; viisteist (neli meest ja üksteist naist vanuses 52–76) USA ida- ja läänerannikult. Intervjueeritavad leiti kohalike eestlaste organisatsioonide ja rahvatantsurühmade kaudu. Intervjueeritavatele viidates on kasutatud nimetähiseid, millele järgneb sulgudes sünniaasta, sugu ja riik (R – Rootsi, S – Saksamaa, I – Inglismaa, K – Kanada, A – Austraalia, U – USA).

Andmete kogumisel kasutati struktureerimata intervjuud ja vestlust, mille peateemadeks olid seltsielu sh rahvatantsurühmade tekkimine; liikmeskond, liikmete omavahelised suhted ja eesmärgid; seltsielu ning rahvatantsuga seotud tegurid (repertuaar, muusika, esinemised, rahvarõivad, tegevuse finantseerimine); rahvatantsuharrastuse tähendus pagulaseestlaste hulgas.

Käesoleva artikli puhul keskendutakse uurimismaterjalile, mis on seotud väliseestlaste rahvatantsurühmade esinemistega. Uurimuse tulemused on esitatud kahes osas. **Esimeses** osas kirjeldatakse kultuuri- ja tantsupidude

traditsiooni ja välis-Eestis pidustuste-kokkutulekute mõõdet. **Teises** osas kirjeldatakse kultuuri- ja tantsupidude muutumist ning esitatakse kodu- ja välis-Eesti rahvatantsusündmuste koondtabel.

Väliseestlaste pidustuste ja kokkutulekute mõõde

Välis-Eesti pidustusi ja kokkutulekuid võib jaotada kolme rühma:

- A. kohalike ühenduste baasil (laste ja noorte suvelaagrid, sõpruskonnad, rühmad, seltsid) toimunud üritused;
- B. piirkondlikud suursündmused (läänerranniku eesti päevad, eesti päevad Austraalias, Põhja-Ameerika eesti päevad, Estivalid Rootsis);
- C. ülemaailmsete rahvusühenduste baasil (ESTO, noorte suvelaagrid ja metsaülikoolid) korraldatud sündmused.

Sealjuures noorte suvelaagrid võisid olla kas ainult kohalike eestlaste või ka ülemaailmse kokkutuleku kohaks.

Järgnev jaotus annab ülevaate väliseestlaste tegevusest erinevates kogukondades kohalike ühenduste, piirkondlike suursündmuste ja ülemaailmsete rahvusühenduste alusel.

Väliseestlaste kohalikud ühendused ja esinemised eri maades

Väga oluliseks peeti eesti kultuuri tutvustamist lastele. Laste suvepäevadel, -laagrites ja -koolides oli rahvatantsu õppimine olulisel kohal.

AE (1923, N, Inglismaa): Siis olid suvepäevad, olid iga aasta. Nüüd 25 aastat oleme nüüd siin olnud. Me käime siin umbes 4 korda aastas (koos), lastega ja kõik. Ja iga kord alati teeme rahvatantsu. Täna õhtu siin lapsed tantsivad ka. Nendele meeldib, need nooremad.

Rahvatants kuulus loomuliku osana kohalike ühenduste tegevusse.

HA (1958 M, Kanada): ... Praktiliselt igas linnas, kus oli Eesti selts, seal oli siis ka, kas koorid ja loomulikult ka rahvatantsurühmad. [--] igas linnas – Hamiltonis, loomulikult Torontos, aga ka väiksemates linnades St. Catharines (Niagaara piirkond), Londonis, Kitcheneris, [--] Buffalos ja Rochesteris...

Kanadas ja Rootsis oli eestlaste kokkusaamisteks ja ühistegevuseks ostetud maa-ala koos järvega. Lääne-Rootsis olid traditsioonilised suvepäevad Koitjärvel (üks vabaõhupiirkond) ja Metsakodus. Kanadas korraldati Jõekäärul ja

Kotkajärvel õppepäevi eri ürituste ettevalmistamiseks, mitmesuguseid rahvatantsupäevi või esinemisi (Eestlased Kanadas II 1975: 329). Peale selle toimus mitmete suursündmuste puhul esinemisi ka linnades, kus eestlased elasid.

Piirkondlikud suursündmused

Suuremad eestlaste piirkondlikud peod toimusid Ameerika lääne- ja idarannikul, Austraalias ja Rootsis. Neid korraldati põhiliselt suuremates eestlaste kogukondades, mis olid küll laialipaisatud, kuid asusid üksteisest siiski parajal kaugusel (nt USA läänerannik, Austraalia, USA idarannik ja Kanada), et kogukondi koondada ja korrapäraseid kokkutulekuid korraldada.

1953. aasta – lääneranniku eesti päevad. Asjaolu, et lääneranniku eestlaste keskused paiknevad üksteisest kaugel, oli lääneranniku eesti päevade tekkeloos raskendavaks, kuid kahtlemata ka tõugetandvaks teguriks. Nii kirjutab Helmuth Kalmann lääneranniku eesti päevade algusloo selgituseks: “Eestlasi oli vähe ja kuigi nad olid koondunud seltsidesse, kogudustesse, võitlejate ühingutesse jne, oldi sadadesse miilidesse ulatuva vahemaa tõttu lahutatud” (Kalmann 2000). Kokkusaamise idee tekkis 1952. aasta oktoobris Los Angelese teatri- ja sportlaspere külaskäigul San Franciscosse, kus Los Angelese orkestrijuht Eerik Laid ja näitejuht Eduard Kikas tegid ettepaneku korraldada California eestlaste suvepäevad. Kohtunud seltside vahel fikseeritigi ametlik leping üksikasjalikumateks läbirääkimisteks, mis SF Eesti Seltsi esimehe John Ostrati eestvedamisel teostusid märtsis 1953. Nõupidamisel laiendati kavatsitud kokkutuleku ulatust Oregoni ja Washingtoni osariigi eestlaste kaasatõmbamisega ning California eestlaste suvepäeva asemel otsustati korraldada lääneranniku eestlaste päevad. Asukohaks valiti San Francisco ja ajaks kolmepäevane *Labor Day*¹ nädalalõpp 1953. aastal (Kalmann 2000).

Nii sai traditsioon alguse. 1954. aastal loodi Eesti Organisatsioonide Liit Läänerannikul (EOLL). EOLL põhikirja alusel roteerub liidu juhatuse asukoht kahe-aastase ajavahemikuga viie läänekalda keskuse vahel (Los Angeles, San Francisco, Portland, Seattle ja Vancouver). Liidu juhatuse peaülesandeks sai lääneranniku eesti päevade ettevalmistamine ja läbiviimine.

LT (1956 N, USA Portland): *Tavaliselt on nii, et see linn, kus kohas Eesti päevad on, selle linna rahvatantsurühma juht korraldab mingi tantsu-esinemise, siis on tema ütelnud, et kuidas see esinemine toimub. Kas tema valib kogu repertuaari või, mis on viimasel korral hästi läinud, on see, et ta küsib igalt rühmalt, milliste tantsudega nende rühm tahaks esineda. Siis igaüks valib.*

Peo korraldamisest huvituvad linnad esitavad soovi EOLLi, toimub konkurss, kus pidu korraldada tahtvad linnad tutvustavad oma kava ja reklaamivad või-

malusi. EOLL valib ja kinnitab uue toimumiskoha. Vaikse ookeani äärsete eestlaste mõistes on eesti päevad või eestlaste päevad (viimast väljendit kasutati aastail 1953 ja 1955) suurkokkutulek, mille kestvus on kaks-kolm päeva. Lääneranniku eesti päevade nimetust kannab üritus 1957. aastast alates. 1953. aastal toimunud esimesele peole kavandati rinnamärk, anti välja vajalike materjalidega trükised kooridele ja rahvatantsijatele ning trükiti Eestit tutvustav ingliskeelne brošüür ja ürituste kava. Alguse sai tava kinnitada mälestusnael osalenud eesti keskuste lipuvardasse. Kokkutulekust võttis osa üle 1500 inimese (Kalmann 2000).

Portlandis toimunud lääneranniku eesti päevade kauaaegne juht, tulihingeline eesti kultuuri hoidja ja tutvustaja Lehti Merilo selgitas eravestluses, et 1953. aastal San Franciscos toimunud esimesed lääneranniku eesti päevad olid pärast põgenikelaagrites olekut üks esimesi eestlaste kokkusaamise suursündmusi, varem selliseid kokkusaamisi ei olnud. Meriloo sõnul aitas kaasmaalastega kohtumine oma elule tuge saada. Nende pere käis neil eesti päevadel oma kuuekuuse tütreaga, aga minemata ei saanud jätta.

1954. aasta – eesti päevad Austraalias. Esimesed eesti päevad Austraalias peeti Sydneys 1954. aastal. Eesti päevade korraldamist juhtis Austraalia Eesti Seltside Liit (edaspidi AESL), peakorraldaja rollis oli Leonid Kallas. Eesti päevade korralduskomitee nägi vajadust koondada Austraalia mandril laialipaisatud rahvusrühm, et sel moel hoogustada eestlaste harrastustegevust, pida sidet ja elustada oma kultuuritraditsioone. Korralduskomitee moodustas toimkonnad, kelle vastutada jäid erinevate ürituste läbiviimine: kunsti- ja käsitöönäitused, konverentsid, lastepeod, laulupidu ja rahvatantsijate-võimlejate etendus. Samal ajal korraldati ka Eesti mängude nime all spordivõistlusi. Eesti päevade avaürituseks kujunes pidulik kontsert-jumalateenistus koos uute Eesti organisatsioonide lippude õnnistamisega ning ametlik eesti päevade avatseremoonia. Lõputseremooniale eelnes rahvatantsijate ja võimlejate etendus. AESL otsusega korraldatakse eesti päevi Austraalia kolmes suuremas keskuses (Sydney, Melbourne, Adelaide) kolme-aastase intervalliga. Erandiks olid teised eesti päevad, mis toimusid (innustus ja soov hoida sidemeid) juba järgmisel (1955) aastal Melbournis.

1957. aasta – Põhja-Ameerika eesti päevad. Ameerika idarannikul peeti I Põhja-Ameerika eesti päevad Kanadas Torontos 1957. aastal (30. maist 2. juunini). Ettevalmistused kestsid kaks ja pool aastat. Ürituse peakomitee esimees ja suurorganiseerija oli Robert Kreem, aupatroon Kanada peaminister Louis S. St. Laurent, patroonid Ontario peaminister Leslie M. Frost ja Toronto linnapea Nathan Phillips. Suursündmusel astus üles 1300 esinejat, vaadata sai näitust, teatrietendust “Kosjasõit” (lavastaja Kaarel Söödor) Eatoni auditoriumis, osaleda laulupeol ja Eesti mängudel (rahvatantsijate ja võimle-

jate esinemine). Päevade raames peeti eesti organisatsioonide kongress, millest võttis osa 108 organisatsiooni 150 esindajaga. Üritusele saabus umbes 8000 inimest kogu mandrilt. Ameerika Ühendriikidest oli saabujaid 3000 ümber (Tensuda 2007).

Traditsioon oli alguse saanud. Peeti oluliseks, et suurokkutulekud toimuksid igal kolmandal või neljandal aastal. Et aga ka läänerrannikul korraldati piirkondlikke eesti päevi, tuli kokkusattuvuse ärahoidmiseks viia järgmised Põhja-Ameerika eesti päevad läbi 1960. aastal. Kohaks valiti New York. Kava raamistik otsustati jätta samaks, mis Torontos. Esinejaid tuli kokku 1000 ümber. Rahvatantsijate ja võimlejate ühisetendusele lisandusid valikrühmade üksiknumbrid. Kolmandad pidustused toimusid 1964. aastal Torontos ja neljandad 1968. aastal New Yorgis. Kõikide Põhja-Ameerika pidustuste tähtsaks osaks on olnud rahvatantsijate ja võimlejate ühisesinemised/etendused.

1982. aasta – Estivalid Rootsis. Juba 17. märtsil 1944. aastal asutati Boråsis Eesti Selts, mille juures tegutses rahvatantsurühm (Eesti Kroonika 1957: 146; Ojasoo 2008). Tuntud Eesti mängude eestvedaja Ernst Ildla korraldas 1946. aastal Stockholmi kontserdimaja suures saalis oma esimese iseseisva esinemise “Eesti võimlemise ja rahvatantsuõhtu” (Ildla & Normet & Tiik 1991: 103). Ildla assistent ja järglane oli Ilmar Toigre, kellele järgnes täna veel Rootsis elav Udo Tohver. Et nii mõnigi rahvatantsuga tegeleja oli ka võimlemisõppejõud, ühendati võimlemise ja rahvatantsu harrastus (Kangro 1976). Stockholmis oli loodud Eesti Rahvusnõukogu (ERN) juba 1947. aastal, see andis tõe klubi, seltside ja ühingute loomisele ning suvelaagrite korraldamisele. Vaatamata sellele sai eestlaste piirkondlik pidustus Estival Rootsis alguse hiljem, kui teistes suuremates eestlaste kogukondades. Selleks andis tõe väga õnnestunud **ESTO** (ülemaailmsed eesti päevad) läbiviimine Stockholmis 1980. aastal. Sealsed korraldajad arvasid, et ESTOde vahel oleks tore korraldada väiksemas ulatuses eesti päevi, mis oleksid suunatud peamiselt Rootsi eestlastele. Selle eesmärgiga tulid Siim Saare, Kalle Onno ja Sven Tillu Hanson 1982. aasta talvel Göteborgi, et sealsele eestlaskonnale oma plaani tutvustada. Göteborgi eesti organisatsioonide koosolekul moodustati umbes 30liikmeline korraldav toimkond ja ürituse nimeks valiti Estival, ajaks määrati kevad 1983 (Rebas 2011: 12). Esimese Estivali juhiks valiti noor professor Hain Rebas. Esimesel Estivalil, mis kestis terve nädala, oli 50 üritust (meeleavaldus-rongkäik, näitused, kontserdid, teaduslikud loengud, sport, teater, laulupidu, rahvatantsupidu, sümfooniaorkestri kontsert Arvo Pärdi muusika ja kohalviibimisega ja Neeme Järvi juhatusel, peod, “salakõrts” jne). Külastajaid oli kokku üle 3000. Esinema kutsuti Eesti Raadio ja Televisiooni Segakoor Eestist, kuid okupatsioonivõim ei lubanud neil üritusest osa võtta. N Liidu peakonsuli pahameeleavaldus Estivali kohta tõi Estivalile erakordselt palju tähelepanu Rootsi meedias.

Piirkondlike pidustuste puhul peeti eelkõige tähtsaks lähedalasuvate eesti kogukondade korrapärasest koostumist rahvapildidel, hoidmaks oma kultuuri-traditsioone, ja noorte väliseestlaste võimalikku kaasamist. Kõik selliste suurpidude traditsioonid kinnitavad järjepidevust, piirkondlikku eripära ja võimalusi, aga eelkõige ühtset identiteeti.

Ülemaailmsed eestlaste üritused

Sõja järel Läände pagenud eestlaste järgmine põlvkond (22 aastat) õppis Eesti traditsioone ka laste- ja noortelaagritest, lisaks osales piirkondlikel üritustel. Selleks ajaks oldi eesti kogukondades ka majanduslikult jalad alla saadud. Eesti organisatsioonide omavahelised sidemed olid üha tugevnenud ja noored olid omandanud suuremates kultuuriüritustes osalemiseks vajalikud oskused. ESTOde korraldamine oli vajadus ühendada tugevamini eri kontinentide eestlaste organisatsioone ja tegevust.

1972. aasta – ESTO ehk ülemaailmsed eesti päevad. Eesti kogukondi välismaal ühendas ja koordineeris 1954. aastal asutatud ÜEKN, mis on aidanud pidada ESTOsid, toetades vajadusel toimkondi majanduslikult, määranud asukohti ning korraldanud rahvuskongresse (vt ÜEKN kodulehekülge). 1972. aastal toimunud ülemaailmset eestlaste kokkutulekut kavandati mitu aastat. Selle ettevalmistaja oli ülemaailmsete eesti päevade peakomitee. Peo intervalliks otsustati jätta neli aastat. Pidustuse nimetuse ESTO autoriks oli Olev Träss, kes sai selleks inspiratsiooni eesti noorte T-särkidel olevatest sõnapaarist “Esto-Power”. Sõnalühend ESTO kirjeldas hästi pidustuste ühtsust, mis sidus üksikisikuid ja rühmi. Esimesed ülemaailmsed eesti päevad kandsid ka nime ESTO 72.

RM (1948 N, Kanada): *Ma mäletan, enne esimesi ülemaailmseid eesti päevi, mis olid 72. aastal Torontos, siis suvel enne seda oli meil üks nädal treeninguid Lakewoodis, New Jerseys Ameerikas ja ülejäänud olid vist siin Toronto ümbruses.*

Alates 1976. aastast on kasutusel vaid nimetus ESTO. Traditsioonilised üritused nendel pidustustel/kokkutulekutel on olnud laulupidu, tantsupidu, sõduriõhtu, näitused, teatrietendus, konverentsid, kultuurifoorum ja kirjanike üritused. Olulisel kohal on ka kirikukontserdid, kirikupäevad ja jumalateenistused. Kõiki üritusi korraldavad vastavad toimkonnad. Kokkutuleku järel toimuvad arutelud ja kokkuvõtvad analüüsid ning uue toimumiskoha valimine.

TM (1926 M, Kanada): *Esimesed (ESTO) olid Torontos, teised olid New Yorgis, kolmandad olid jälle Torontos ja neljandad olid White Planes,*

Foto 1. Lääneranniku eesti päevad, kontsert "Hõissa, Tuljak" Double Tree hotellis Portlandis 5. augustil 2011. Foto rahvatantsurühma Tulehoidjad arhiivist.

Foto 2. Esinemine filmi "Laulev revolutsioon" esilinastusel Portlandis 4. aprillil 2008. aastal. Foto rahvatantsurühma Tulehoidjad arhiivist.

*New York, mitte, linna ligidal. Ja need olid rahvatantsu suhtes masseni-
nemised [---]. Kavas oli muidugi koorilaul ja naisvõimlemine, [---] paar
teatrit ja nii. Rahvatantsijaid oli tihtipeale paar-kolmsada. Nii Torontos
kui ka USAs, see vaheldus ühest kohast teise. [---].*

Metsaülikoolid alustasid tegevust 1960. aastate lõpus. Metsaülikoole võib pidada piirideüleseks ürituseks, millel oli olemas nii paikkondlik, piirkondlik kui ka ülemaailmne mõõde. Kanadas said metsaülikoolid alguse 1967., Aust-raalias 1972., USAs 1976., Rootsis 1977. ja Eestis 1989. aastal. Metsaülikool on 1966. aastal Kanadas asutatud apoliitiline organisatsioon objektiivse teabe le- vitamiseks eesti kultuuri, teaduse, poliitika ja ühiskondlike küsimuste kohta, samuti korraldatakse iga-aastasi vastavasisulisi koolitusi. Kanadas tegutse- vad need endiselt. Metsaülikoolid olid peamiselt suunatud üliõpilastele ja kõrg- haridusega inimestele, olles seega kooliealiste laste ja noorte suvelaagrite ja suvekodude (laagrid, mis toimusid läänepoolsete väliseestlaste korraldusel) loogiline jätk. Korraldatud on ka rahvaülikooli vormis kursusi noortele ning kursusi noortejuhtidele ja õpetajatele. Eriti Rootsi ja Kanada intervjuudest ilmneb, et skaudi- ja gaidilaagrid olid väga populaarsed ja neid püüti igati hoi- da kõrgel tasemel. 25. septembril 1966. aastal Eesti Skaudisõprade Seltsi Kot- kajärve komitee korraldatud noorte sügiskulla päeval leiati, et eesti noorte kultuuriline tegevus Kanadas jätab soovida. 19. augustil 1967. aastal toimus esimene Kotkajärve Metsaülikool (Susi jt 1984: 214–218). Sellest ajast on see üritus toimunud igal aastal, erandina korraldati 1974. aastal Kotkajärve ase- mel Kuopio Metsaülikool Soomes, Eestile lähemal. See pani aluse METROOLE (Metsaülikool Rootsis). Aastatel 1977–1992 toimus Mare Taagepera eestveda- misel MÜLA (Metsaülikool Los Angeleses). Salasooode perekonna initsiatiivil on korraldatud MÜA (Metsaülikool Austraalias). Metsaülikoolide kasvandikeks on olnud Toomas Hendrik Ilves, Toivo Klaar, Jaan Männik, Jaan Uustalu, Tii- na Kirss ja palju teisi tänapäeva Eestis tuntud inimesi. 1990. aastate lõpul soikunud metsaülikooli tegevus algas uuesti koos Kanada Metsaülikooliga 2004. aastal Heimtalis ja on pärast seda jätkunud Käärikul.

Kultuuri- ja tantsupidude mõõtme muutumine aegruumis

Traditsioonid annavad pidustustele oma näo ja tagavad ühtekuuluvustunde. Ometi on iga pidu uus ja kannab oma aja märki. Väliseesti pidude muutumise oluline tegur on olnud informatsiooni liikumine, selle avardumise võimalused ja kättesaadavus.

Pidude mõõtme muutumist ja mitmekesistumist ajalises kontekstis võib vaadelda üldjoontes viie perioodina:

- 1941–1945 omakultuuri hoidmine põgenikelaagris,
- 1946–1952 kohalike kogukondade harrastustegevus,
- 1953–1972 piirkondlike suurpidude korraldamise algus,
- 1972–1990 ülemaailmse kokkutulekute korraldamise algus,
- 1991 – k.a vaba Eesti võimaluste pakkujana.

Kuigi esimene periood ei ole seotud artiklis kirjeldatud väliseestlaste suurpidustustega, on põgenikelaagrites omakultuuriga tegelemisel olnud oluline osa kõigi järgnevate perioodide arengus. Esimese ja teise perioodi üleminekuastaid ei saa seostada konkreetse aastaarvuga, sest laagrid ei lõpetanud tegevust korraga mingil kindlal hetkel ja eestlaste ränne jätkus võimaluste piires, kusjuures teatud piirkondades moodustusid suuremad kogukonnad. Antud periodiseeringu fikseerimisel on silmas peetud sõja lõpuaastat. Oma kultuurielu jätkus laagritingimustes nii Saksamaal kui ka Rootsis, ning esimesel võimalusel organiseeriti suuremaid pidusid, nagu näiteks 1946. aastal Saksamaal põgenikelaagris toimunud laulupidu koos rongkäiguga (Kool 1999).

Neljal järgneval perioodil tegid eestlaste ühispeod läbi olulisi uuendusi. Alguses on need olnud seotud konkreetse kogukonna ühismäluga, kuid hiljem oluliselt mõjutatud informatsiooni liikumisest nii väliseestlaskonna sees kui ka eri piirkondade vahel. Tähtsale kohale kerkis esimene ülemaailmne väliseestlaste kogunemine (ESTO) 1972. aastal ja suhtlemine taasiseseisvunud Eestiga.

Tabel 1 kaardistab ajavahemiku 1934–2011 tähtsamaid suursündmusi. Sellesse on koondatud nii kodu- kui ka väliseestlaste suurpeod/tantsupeod, mis moodustavad rahvuslikul tasandil kultuurilise terviku. Tabelist nähtub, et vaatamata kogukondadevahelistele suhtlemisvõimalustele on eestlaste suurpidude toimumise ajaline võrgustik olnud üsna tihe ning kohati toimuvad pidustused samaaegselt erinevates piirkondades. Kõigil pidudel on kindel tsükkel/intervall, mis koos peo ettevalmistusega tagab toimiva protsessi.

Tabelis on erinevate värvidega tähistatud väliseestlaste piirkondlikud ja Eesti üleriigilised tantsupeod, kusjuures viimased on jaotatud kaheks vastavalt osalejate vanusele (täiskasvanute ja noortepeod). Eestis toimunud pidusid nimetatakse antud tabelis praegu kasutusel oleva nimetustega: nt XVIII tantsupidu; IX noorte tantsupidu.

Et eestlased olid üle maailma laiali paisatud, võttis ühispidustuste korraldamine rohkem aega kohtades, mis olid geograafiliselt suuremad ning kus polnud enne Teist maailmasõda suuremaid eesti kogukondi (nn vanu eestlasi)

ees ootamas. Läänerannikul, kus eestlased olid resideerunud juba 19. sajandi lõpust, alustati korrapärase lääneranniku päevade korraldamisega 1953. aastal ja see kestab võimsalt tänapäevani. Ka Austraalias olid eestlased koondunud kompaktsemalt ja ka seal olid ees nn vanad eestlased. Torontos ja New Yorgis, kuhu koondus pärast Teist maailmasõda rohkem eestlasi, hakati 1957. aastast korraldama Põhja-Ameerika eesti päevi, millest 1972. aastal kasvab välja kogu maailma eestlasi ühendav ESTO.

Vaadates tabelit 1, võib täheldada kohalike piirkondlike suurürituste erilist tähtsust. Et piirkondlikud peod toimusid tihtipeale ühel aastal, ei olnud juba ajaliselt võimalik kõigist eestlaste üritustest osa võtta. See asjaolu suurendas ESTO tähtsust, sest paljudele eestlastele, kes olid Euroopa sõjajärgsetes laagrites mitmeid aastaid koos elanud, olid see suurepärase jällenägemise koht, teisalt pakkus mastaapne ettevõtmine võimaluse teadvustada maailma suurematele riikidele, miks tullakse ikka ja jälle üle maailma kokku. ESTO kui kultuuriühendus andis parimad võimalused näitamaks, et eestlased on ikka seismas oma kodumaa Teise maailmasõja keerise poliitiliste mängude tagajärjel kaotatud vabaduse taastamise eest. Seetõttu pole ime, et ESTO jätkumise üle käivad suured vaidlused. Viimane ESTO on planeeritud lääneranniku päevade raames 2013. aastal Los Angeleses.

Võib öelda, et piirkondlike ürituste tähtsus pole vähenenud, pigem vastupidi: sellest võtavad nüüd osa ka nn uuseestlased, kes on tulnud kas õppima, töötama või on abiellunud asukohamaa elanikuga, ja lihtsalt Eestist tulnud turistid, osalema on kutsutud ka Eesti kultuuri esindajaid. Samas käivad väljaspool Eestit elavad eestlased ka Eestis toimuvatel kultuuri suurüritustel, nagu võisime kogeda viimase tantsu- ja laulupeo puhul Tallinnas. Kõikidel suurpidudel nii Eestis kui ka väljaspool Eestit on välja kujunenud oma rituaalid, mis omavahel paljuski sarnanevad. Välis-eestlaste suurüritustel on oluline koht peole eelneval ja järgneval jumalateenistusel. Igal väljaspool Eestit korraldatud suurkogunemisel peeti "salakõrtsi", mis oli kokkusaamiskohaks, kus suheldi sõpradega, kuulati muusikat või tantsiti. Suurpeod on aja jooksul muutunud omaette terviketenduseks, mis on aset leidnud nii sise- kui ka välitingimustes ning kuhu on kaasatud kõik piirkonnas tegutsevad rahvatantsurühmad. Oluline oli ühendada ja hoida eestlaste kogukonda ning tutvustada Eestit asukohamaal, kaasates tegevusse eesti kultuurist huvitatuid inimesi.

Eestis toimuvate laulu- ja tantsupidudega ühtsete rituaalide kõrval võib väliseestlaste pidude puhul täheldada ka kodu- ja väliseestlaste võimalustest tingitud erinevusi. Kõige levinum rituaal on peotule süütamine. Sageli eelneb sellele peotule toomise tseremoonia. Suurpidude olulised rituaalid on ka rongkäik või avadefilee lippude ja muu atribuutikaga, valitsuse esindajate sisseju-

hatavad sõnavõttud, peotule süütamine või lipuheiskamine, traditsiooniline ühine lõputants (paljudel juhtudel “Tuljak”), üldjuhtide ja tantsuõpetajate tunnustamine.

Lõppsõna

Olenemata piirkonnast on väliseestlaste kokkutulekute üheks oluliseks väljundiks olnud suurpeod. Lühema või pikema traditsiooni vältel on need olnud eripalgelised ja toimunud nii siseruumides kui ka linnaplatsidel. Kõikide pidude ühiseesmärk oli eestlaste kogukonna liitmine, oma kultuuri järjepidevuse hoidmine ning enda määratlemine kohalikus kultuuris ja eesti kultuuri tutvustamine. Võib öelda, et nii Eestis kui ka väljaspool isamaad tegutsevad rahvatantsurühmad on tugevalt seotud enne Teist maailmasõda Eestis toimunud suurüritustega. Nii nagu Eestis korraldati 1930. aastatel rahvatantsurühmade loomist, mille jätk oli ulatuslike tantsuharrastajate pidustuste teke, astuti ka paguluses samme samalaadsete suurpidude organiseerimiseks. Sellele viitab nii Eestis kui ka väljaspool Eestit korraldatud pidude põhirituaalide sarnasus. Harrastusrühmade tegevus ja suurpidustused laienesid sellisel määral, et hakati teadlikult taotlema põlvkondliku järjepidevuse säilimist, mis annab tunnistust traditsiooni elujõulisusest. Kultuurilise eneseväljenduse efektiivne ja inspireeriv mõju kajastub selgelt eesti väliskogukondade elus. Koorilaulu ja tantsurühmade tegevusega hoiti elus etnilist traditsiooni ning säilitati oma uuel asukohamaal üldrahvalikke laulu- ja tantsupidude tavasid, näidates eestluse olemasolu ja tugevust ka asukohamaal.

Tänapäeval väljaspool Eestit tegutsevad harrastustantsurühmad on väga avatud uuele tantsurepertuaarile. Eesti taasiseseisvumine 1991. aastal lõi uued võimalused kodueesti tantsurühmadega suhtlemiseks ning informatsiooni saamiseks.

Lisaks eelnevale oli väliseestlaste koondumise üks olulisi põhjusi soov säilitada identiteeti ja aidata kaasa Eesti Vabariigi vabaduse taastamisele. Selle nimel asutati paguluses ühendusi, seltse ja organisatsioone. Püüti alles hoida Eestis tantsitud rahvatantse (vt Zajedova & Rüütel & Arraste & Järvela 2009). Seega võime pidada väliseestlaste suurpidusid Eesti suurpidude traditsiooni lahutamatuks osaks. Piirkondlikel üritustel väljaspool Eestit on suur tähtsus, sest need liidavad kokku üksteisele suhteliselt lähedal asuvaid eesti kogukondi, mis võimaldab neil osaleda Eestis toimuvatel kultuuri suurüritustel. See aga tugevdab tänapäeva globaliseeruvast maailmast omamoodi eestluse kooslust, kus eestlane ja mitmel põhjusel väljaspool Eestit elav nn väliseestlane on ühinenud jälle ühe sõna alla – eestlane.

Tabel 1

	Väliseestlaste pidustused eri maades
	Eestis toimunud (üld)tantsupeod
	Eestis toimunud noorte tantsupeod

Aasta	Etenduse nimetus ja nr.	Peo koht
1934	I tantsupidu (I Eesti mängud)	Tallinn
1939	II tantsupidu (II Eesti mängud)	Tallinn
1947	III tantsupidu	Tallinn
1950	IV tantsupidu	Tallinn
1953	Lääneranniku eesti päevad	San Francisco
1954	Eesti päevad Austraalias	Sydney
1955	Eesti päevad Austraalias	Melbourne
1955	V tantsupidu	Tallinn
1955	Lääneranniku eesti päevad	Los Angeles
1957	Lääneranniku eesti päevad	Portland
1957	Põhja-Ameerika eesti päevad	Toronto
1958	Eesti päevad Austraalias	Adelaide
1959	Lääneranniku eesti päevad	San Francisco
1960	VI tantsupidu	Tallinn
1960	Põhja-Ameerika eesti päevad	New York
1961	Eesti päevad Austraalias	Sydney
1961	Lääneranniku eesti päevad	Vancouver
1962	I noorte tantsupidu	Tallinn
1963	VII tantsupidu	Tallinn
1963	Lääneranniku eesti päevad	Los Angeles
1964	Eesti päevad Austraalias	Melbourne
1964	Põhja-Ameerika eesti päevad	Toronto
1965	Lääneranniku eesti päevad	Portland
1965	VIII tantsupidu	Tallinn
1966	Eesti päevad Austraalias	Adelaide
1967	II noorte tantsupidu	Tallinn
1967	Lääneranniku eesti päevad	San Francisco
1968	Põhja-Ameerika eesti päevad	New York
1969	Eesti päevad Austraalias	Sydney
1969	Lääneranniku eesti päevad	Vancouver
1970	IX tantsupidu	Tallinn
1971	Lääneranniku eesti päevad	Los Angeles
1972	III noorte tantsupidu	Tallinn
1972	Eesti päevad Austraalias	Melbourne
1972	ESTO	Toronto
1973	Lääneranniku eesti päevad	Portland
1973	X tantsupidu	Tallinn
1975	XI tantsupidu	Tallinn
1975	Eesti päevad Austraalias	Adelaide
1975	Lääneranniku eesti päevad	San Francisco
1976	ESTO	Baltimore
1977	IV Noorte Tantsupidu	Tallinn
1977	Eesti päevad Austraalias	Sydney
1977	Lääneranniku eesti päevad	Vancouver
1979	Lääneranniku eesti päevad	Los Angeles
1980	ESTO	Stockholm
1981	Eesti päevad Austraalias	Melbourne
1981	Lääneranniku eesti päevad	Seattle

1981	XII tantsupidu	Tallinn
1982	V noorte tantsupidu	Tallinn
1985	XIII tantsupidu	Tallinn
1985	Lääneranniku eesti päevad	Portland
1986	Eesti päevad Austraalias	Sydney
1986	Estival	Lund
1987	VI noorte tantsupidu	Tallinn
1987	Lääneranniku eesti päevad	San Fransisco
1988	ESTO	Melbourne
1989	Lääneranniku eesti päevad	Los Angeles
1990	XIV tantsupidu	Tallinn
1990	Eesti päevad Austraalias	Adelaide
1990	Estival	Uppsala
1991	Lääneranniku eesti päevad	Seattle
1992	ESTO	New York
1993	VII noorte tantsupidu	Tallinn
1993	Eesti päevad Austraalias	Sydney
1993	Lääneranniku eesti päevad	San Francisco
1995	XV tantsupidu	Tallinn
1995	Lääneranniku eesti päevad	Portland
1995	Estival	Göteborg
1996	ESTO	Stockholm-Tallinn
1997	VIII noorte tantsupidu	Tallinn
1997	Eesti päevad Austraalias	Adelaide
1997	Lääneranniku eesti päevad	Vancouver
1999	XVI tantsupidu	Tallinn
1999	Lääneranniku eesti päevad	Los Angeles
2000	Eesti päevad Austraalias	Sydney
2000	ESTO	Toronto
2001	Lääneranniku eesti päevad	San Francisco
2002	IX noorte tantsupidu	Tallinn
2003	Eesti päevad Austraalias	Adelaide
2003	Lääneranniku eesti päevad	Portland
2003	Estival	Göteborg
2004	XVII tantsupidu	Tallinn
2004	ESTO	Riia
2005	Eesti päevad Austraalias	Sydney
2005	Lääneranniku eesti päevad	Vancouver
2007	Lääneranniku eesti päevad	Los Angeles
2007	Estival	Göteborg
2007	X noorte tantsupidu	Tallinn
2009	XVIII tantsupidu	Tallinn
2009	ESTO	Münster
2009	Lääneranniku eesti päevad	Seattle
2010	Eesti päevad Austraalias	Adelaide
2011	XI noorte tantsupidu	Tallinn
2011	Lääneranniku eesti päevad	Portland

Kommentaariid

¹ Käesolev artikkel toetub ETF grandii nr 7231 "Eesti rahvatantsude algupärane koreograafiline tekst ja esitusviis audiovisuaalsete fikseeringute põhjal" raames läbi viidud uurimusele rahvatantsu säilimisest ja rollist laiemas kontekstis (2007–2010, grandihoidja E. Rütel).

² *Labor Day* – Ameerika Ühendriikide riigipüha, septembri esimene esmaspäev.

Kirjandus

Aassalu, Heino 1999. *Murrangud Eesti rahvatantsus*. Tallinn: Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskus.

Arraste, Angela 2009. Enne suuri pidusid. Arraste, Lille-Astra & Adamson, Ilma & Žigurs, Juris & Ammas, Anneli & Feršel, Ülle & Valner, Kadri & Tiis, Kadri (koost). *75 aastat eesti tantsupidusid*. Tallinn: Varrak, lk 13–18.

Eesti kroonika = Kokla, Juhan & Nõu, Helga & Sepp, Reino & Üürike, Madis (toim) 1956. *Eesti kroonika 1957*: esimene aastakäik. Stockholm: EMP.

Eestlased Kanadas II = Lillakas, Valdu & Kopvillem, Peeter & Kuris, Eino & Kurlents, Alfred & Puust, Lilian & Runge, Ene & Soomet, Ermi & Vaikla, Karl (toim) 1985. *Eestlased Kanadas: ajalooline koguteos II*. Toronto: Kanada eestlaste ajaloo komisjon.

Esto 84 = Holmberg, Livia (toim) 1985. *Esto '84* = IV Estonian World Festival, July 8-15, 1984, Toronto, Ontario, Canada. IV ülemaailmsed eesti päevad, 8. = IV Estonian World Festival, July 8-15, 1984, Toronto, Ontario, Canada. IV ülemaailmsed eesti päevad, 8.

Idla & Normet & Tiik 1991 = Idla, Ingrid & Normet, Dagmar & Tiik, Aksel. *Ernst Idla – võlur Tallinnast*. Tallinn: Eesti Raamat.

Kalmann, Helmuth (koost) 2000. *Lääneranniku eesti päevad 1953*. Piltlik ülevaade Lääneranniku Eesti päevade tekkimisest ja arengust möödunud 46 aasta jooksul koos andmetega osavõtust, tegevusest ja juhtkonnast. Portland (Oregon).

Kangro, Bernard 1976. *Eesti Rootsisis. Ülevaade sõnas ja pildis*. Lund: Eesti Kirjanike Kooperatiiv.

Kool, Ferdinand 1999. *DP Kroonika: Eesti pagulased Saksamaal 1944–1951*. Lakewood, NJ: Eesti Arhiiv Ühendriikides.

Kreem, Robert 1998. *ESTO tee Torontost Tallinna: eestlaste elujõu ja vabadusaate aastad 1972–1996*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Ojasoo, Eugenia 2008. Mälestame Sigrid Põdrust. *Eesti Päevaleht* (Stockholm) 16, 17. aprill, lk 11.

Rebas, Aho 2011. *Eestlane Rootsisis*. Göteborg: Printed in Sweden Kompendient-Göteborg.

Susi jt 1984 = Susi, Heino & Lokk, Käbi & Soots, Vello & Träss, Olev (toim). *Metsaülikool 1967*. Mississauga (Ontario): Welch & Quest.

Zajedova, Iivi & Rüütel, Eha 2009. National Cultural Hobby Activities of Estonians in Exile and Their Role as a Means of Preserving Estonianism. *Ethnologia Actualis Slovaca (The Journal of Ethnographical Research)* 9, lk 97–109.

Zajedova, Iivi & Rüütel, Eha & Arraste, Angela & Järvela, Kalev 2009. Rahvatantsuharrastus paguluseestlaste hulgas ning selle roll eestluse säilimisel. *Mäetagused* 41, lk 99–123 (<http://www.folklore.ee/tagused/nr41/pagulus.pdf> – 3. november 2011).

Tensuda, Kaire 2007. Pilk minevikku. *Eesti Elu*. 7. september.

Tõnurist, Igor 1998. Muusika ja tants. Johansen, Ulla & Kurs, Ott & Luts, Arved & Mäsak, Ene & Palli, Heldur & Pärdi, Heiki & Tedre, Ülo & Troska, Gea & Tõnurist, Igor & Valk, Ülo & Viires, Ants & Vunder, Elle & Värv, Ellen (koost ja toim). *Eesti rahvakultuur*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 459–483.

Tõnnus, Richard 1988. *Ü.E.N.Ü.* Tallinn: käsikiri (üks käsikirjadest – trükipaljundus, Angela Arraste valduses).

Ülemaailmse Eesti Kesknõukogu (ÜEKN) kodulehekülj (http://www.mydnnwebsite.com/uekn/Ajalugu.aspx – 2. november 2011).

Summary

Folk dance hobby related culture and large festivals outside of Estonia

Angela Arraste, Iivi Zajedova, Eha Rüütel

Key words: continuity, Estonians abroad, folk dancing, major festivals, national culture

This article is primarily focused on the Estonians and how they have preserved their culture while living in both their home land and in foreign communities abroad. Estonian folklore is at the heart of Estonian culture. In the 20th century, it was used to maintain a sense of identity. One of the most powerful symbols of self-expression in Estonian history was folk songs and dance festivals.

Particularly impressive, maintaining the folk tradition, are the National Song and Dance festivals, held both in Estonia and by Estonians living abroad.

The early 20th century decades created the traditional culture that has been built upon over the years to result in what is today's folk dance tradition. Even after the destruction of World War II, the people of Estonia, both geographically and living abroad remained a coherent whole, ensuring the continuity of the Estonian folk culture. Many dimensions and representations of the folk tradition are evidenced in the major festivals conducted in both Estonia and abroad.